

УПИС НА ДЕЦАТА ВО МАТИЧНАТА ЕВИДЕНЦИЈА НА РОДЕНИТЕ

ВОВЕД

Според Законот за матичната евиденција („Службен весник на РМ„ бр. 8/95, 38.2002,66/2007, 98/2008), основните лични податоци на граѓаните, покрај другото, се водат и во матичната евиденција на родените. Во матичната книга на родените се запишуваат податоците за раѓањето, односно: име, презиме, пол, час, ден, месец и година на раѓање, место на раѓање, државјанство, матичен број, податоци за родителите или признавање на татковство, утврдување на татковство, мајчинство, посвојување и сл.

Според претходните одредби на Законот, матичната евиденција на родените се вршеше во Министерството за внатрешни работи, а според последните измени на Законот („Службен весник на РМ„ бр. 98/08) заради водење на матичните книги се основа посебна управа, како орган во состав на Министерството за правда.

Раѓањето на детето се пријавува писмено или усно на записник во рок од 15 дена од денот на раѓањето, а ако детето е родено мртво се пријавува во рок од 24 часа од раѓањето. Доколку детето е родено во здравствена установа тогаш здравствената организација има обврска да го пријави раѓањето на детето, а доколку детето не е родено во здравствена установа пријавувањето треба да го изврши таткото на детето, односно лицето во чиј стан е родено детето, мајката штом ќе биде способна или здравствен работник ако учествувал во породувањето. Ако ги нема наведените лица или не се во можност да пријават, раѓањето на детето може да го пријави лицето кое дознало за тоа. Доколку е најдено родено дете чии родители не се познати тогаш тоа дете исто така се запишува во матичните книги во местото каде што е најдено.

По запишувањето на детето во матичните книги на родените мора да се пријави и запише и личното име детето, а пријавувањето треба да се изврши во рок од два месеца од денот на раѓањето на детето.

Доколку раѓањето на детето не се запише најдоцна во рок од 30 дена тогаш запишувањето се врши само врз основа на решение, при што во законот не е предвидено врз основа на кои факти и докази ќе се донесе решението за упис во матичната евиденција, односно кои и какви докази треба да се приложат за да може да се изврши уписот, поради што во практиката се јавуваат проблеми при донесувањето на решенијата, особено ако пријавувањето се врши по неколку години од раѓањето, ако раѓањето е извршено во домашни услови и ако освен сведоци нема други докази врз основа на кои би се утврдиле потребните податоци што треба да се запишат во матичните книги на родените.

За субјектите што треба да го пријават раѓањето и личното име на детето се предвидени и прекршочни казни и тие се однесуваат за здравствените установи и за родителите.

ИМА ЛИ ДЕЦА ШТО НЕ СЕ ЗАПИШАНИ ВО МАТИЧНАТА ЕВИДЕНЦИЈА

Согласно наведената законска регулатива и согласно Конвенцијата за правата на детето (член 7), детето мора да се пријави веднаш по раѓањето и со тоа се стекнува со право на име, право на грижа, државјанство и со други права.

Меѓутоа и покрај ваквите нормативни обврски и предвидените казни за непочитување на обврските, сепак се уште има деца што не се запишани во матичната евиденција на родените.

Имено, Народниот правобранител во текот на досегашното работење констатира дека голем број деца во Републиката не се запишани во матичната евиденција на родените, поради што се попречени во остварувањето на нивните права, односно не можат да посетуваат образование, немаат здравствена заштита, не можат да остварат права од социјалната заштита, како и други права. Ова прашање Народниот правобранител во неколку наврати го покренуваше пред надлежните органи и институции, но за жал, иако проблемот е познат ниеден орган или институција нема податоци и евиденција колку деца и која категорија деца не се запишани и не се запишуваат во матичната евиденција на родените и кои се причините за тоа.

Согласно член 28 и член 29 од Законот за народниот правобранител, Народниот правобранител во рамките на својата надлежност ги следи состојбите во однос на обезбедувањето почитување и заштита на уставните и законските права на граѓаните и може по сопствена иницијатива да упатува препораки и мислења до надлежните органи.

Со оглед на тоа што Народниот правобранител, покрај другото, особено внимание посветува на правата на децата и условите за нивно остварување и заштита, со цел да го актуализира проблемот со незапишувањето на дел од децата во матичната евиденција на родените заради преземање соодветни мерки од страна на надлежните органи, се обрати до сите општини во Републиката, до други надлежни органи како што се: центрите за социјална работа, Министерството за внатрешни работи и до одредени невладини организации кои се занимаваат со ова прашање и побара да биде известен за евентуални нивни сознанија и податоци за наведеното прашање, како и за нивните предлози и сугестии како да се дојде до вакви податоци и како да се надмине овој проблем кој се однесува на децата кои поради неодговорноста на родителите или надлежните здравствени установи се оневозможени во користењето и заштитата на нивните права.

ДОБИЕНИ ПОДАТОЦИ И ИНФОРМАЦИИ

Ценејќи дека општините треба да имаат некакви сознанија за своите граѓани што се раѓаат и живеат на нивното подрачје и дека преземаат некакви мерки за запишување на децата во матичната евиденција особено заради нивно запишување во образовните установи, Народниот правобранител се обрати со барање до сите општини во Републиката. Одговор по барањето доставија 40 општини, а останатите не одговорија. Некакви сознанија дека има деца што не се запишани во матичната евиденција имаат само неколку општини и институции: Меѓуопштинскиот центар за социјална работа на град Скопје преку Дневниот центар за улични деца, Министерството за внатрешни работи и дел од општините: Василево, Делчево, Карпош, Прилеп, Старо Нагоричане и Шуто Оризари.

Од доставените одговори ниедна општина нема сознанија колкав е бројот и кои деца не се запишани во матичните книги на родените, како и кои се причините поради кои има деца што не се запишуваат во матичната евиденција, а не се дадени ниту предлози и сугестии како овој проблем да се надмине. Поголемиот број од општините се изјаснија дека немаат никакви сознанија дали во нивната општина има или нема деца што не се запишани во матичната евиденција на родените (Пробиштип, Осломеј, Кавадарци, Кичево, Охрид, Центар Жупа, Кратово, Гази Баба, Кривогаштани, Ѓорче Петров, Чаир, Дојран, Штип, Центар, Кочани, Струмица, Вевчани, Пехчево, Сопиште, Дебар, Кисела Вода, Демир Хисар, Богданци, Врапчиште, Јегуновце).

Од општините што доставија одговор само мал дел наведоа дека на нивното подрачје нема деца што не се запишани во матичната евиденција на родените (Боговиње, Валандово, Винаца, Илинден, Кратово, Крушево, Облешево и Чешиново).

Со цел комплетирање на сликата за наведеното прашање во натамошниот текст се презентирани добиените одговори од: Меѓуопштинскиот центар за социјална работа на Град Скопје, Министерството за внатрешни работи и од неколку невладини организации.

Од податоците што ги достави Меѓуопштинскиот центар за социјална работа на Град Скопје произлегува дека најголемиот број деца што поминале низ Дневниот центар за деца на улица се без документи, односно не се запишани во матичната евиденција на родените ниту пак, во други службени евиденции. Поради тоа, иако Дневниот центар прави напори овие деца да ги вклучи во образованиот систем поради немањето документација тоа тешко може да се оствари, а исто така има проблеми и со остварувањето на здравствената заштита. Според Центарот постапката за добивање на потребните документи е тешка поради тоа што децата се повозрасни, а никаде не е заведено нивното раѓање, при што и родителите не поседуваат никаков документ ниту за нив ниту за децата. Исто така, проблем има кога родителите живеат вонбрачно и не го пријавуваат

раѓањето на детето или пак едниот или двата родители немаат државјанство, а најчесто не бараат добивање државјанство поради немање финансиски средства. Според податоците на Дневниот центар од вкупно 378 деца кои биле евидентирани во Центарот 244 деца се уште не се запишани во матичната евиденција на родените.

Според информациите на Министерството за внатрешни работи во однос на пријавувањето на раѓањето на децата кои не се родени во здравствени установи родителите ги одбегнуваат законските обврски и не го пријавуваат раѓањето на детето. Според досегашните искуства на ова министерство најчесто не се пријавува раѓањето на децата и запишувањето на личното име кај семејствата од ромската заедница и од некои рурални средини исто така од ромската заедница. Министерството за внатрешни работи нема прецизни податоци за вкупниот број лица коишто се родени на територијата на Република Македонија, а кои не се запишани во матичните книги на родените. Заради надминување на ваквата состојба Министерството за внатрешни работи во соработка со други министерства, институции и невладини организации континуирано работело на едукација на граѓаните заради нивно запознавање со начинот и обврската за пријавување на раѓањето на децата. Еден од начините на едукација, според одговорот на Министерството, било и издавањето на посебни брошури доставени до сите матични служби. Исто така во одговорот се наведува дека со формирањето на Управата за водење на матичните книги во рамките на Министерството за правда предвидена со Законот за измени и дополнувања на Законот за матичната евиденција, се очекува да се кординираат активностите на државната администрација и невладиниот сектор и да се прават обиди за надминување на наведениот проблем.

Во врска со наведениот проблем од две невладини организации: Асоцијација за демократски развој на ромите „Сонце„ од Тетово и Хуманитарната организација „МИР„ од Скопје добивме конкретни податоци и информации за наведениот проблем. Од нивните податоци произлегува дека овие невладини организации им помагаат на граѓаните и посредуваат при вадењето лични документи. Според нивните сознанија овој проблем постои од поодамна и се уште не е разрешен. Како главна причина за нерешавањето на овој проблем наводно биле административните бариери, високите трошоци при вадењето на личната документација и тешката материјална и социјална состојба на семејствата на кои издатоците за вадење лична документација им се финансиски терет. Според податоците на Невладината организација „Сонце„ од Тетово тие имаат евидентирано 26 деца што не се запишани во матичната евиденција на родените кои се од неколку семејства и од два дела на Тетово, односно од улица Прохорпчинска и од Теќе. Од евиденцијата на оваа невладина организација произлегува дека има деца што имаат и над 16 години и дека сите незапишани се од ромската заедница. Невладината организација „МИР„ од Скопје исто така има евидентирано 25 деца што не се запишани во матичната евиденција на родените, при што од податоците произлегува дека има и деца што се родени во здравствена установа, а не се пријавени

во матичната евиденција, но најголемиот број од децата се родени дома. За децата што се родени во болница во тек е постапката за нивно запишување во матичната евиденција во кои постапки посредува наведената невладина организација.

КОНСТАТАЦИИ

- Неспорно е дека во Република Македонија има деца што не се запишани во матичната евиденција на родените,
- Ниеден орган или институција во Републиката нема евиденцијаниту е направено истражување колку и кои деца не се запишани во матичната евиденција,
- Од сознанијата добиени преку невладините организации, а и од постапувањето на Народниот правобранител произлегува дека најчесто во матичната евиденција не се запишуваат децата од ромската заедница,
- Децата што не се запишани во матичната евиденција на родените не можат да ги остваруваат правата и обврските поради што се ставени во нееднаква состојба и дискриминирани,
- Непријавувањето во матичната евиденција и невадењето лични документи, според невладините организации, се врши поради административните процедури и високите трошоци за стекнување државјанство и добивање лични документи, но и поради неедуцираноста на родителите,
- Нема сознанија дали некој од субјектите коишто според Законот треба да го извршат пријавувањето е казнет прекршочно, затоа што не го пријавил раѓањето на детето и неговото лично име (Министерството за внатрешни работи наведува дека се предвидени такви казни, но не наведува дали и против колку лица се покренати постапки и се казнети поради непочитување на законската обврска).

ПРЕПОРАКИ

- Да се изврши истражување и анализа на состојбата и да се утврди кои и колку деца не се запишани во матичната евиденција за да може да се надмине проблемот.
- Да се утврдат причините поради кои децата не се запишуваат во матичната евиденција и во таа насока да се преземат соодветни мерки.
- Да се упрости постапката и да се предвиди можност за ослободување од какви било трошоци за лицата кои се во тешка социјална состојба и во случај кога детето е родено во домашни

услови поради немање материјални средства раѓањето да се изврши во здравствена установа доколку пречка за запишување на децата се административните постапки и финансиските издатоци.

- Да се пропише поконкретно процедурата за запишување на децата по истекот на рокот за пријавување, односно врз основа на кои факти и докази ќе се донесе решение за запишување.

- Да се изнајдат соодветни начини за почесто и континуирано информирање на граѓаните за обврската за пријавување на раѓањето на детето, а особено за последиците, односно ограничените можности за остварување на основните права на детето доколку не е пријавено во матичната евиденција на родените.

- Да се преземаат почесто предвидените казни мерки против субјектите кои, иако имаат законска обврска, не го извршиле пријавувањето на раѓањето.

- Да се кординираат активностите на надлежните органи особено меѓу матичните служби, односно сега Управата за водење на матичните книги, здравствените установи, училиштата кои доста често запишуваат деца без документи, невладините организации, и заеднички да се изнаоѓаат решенија за надминување на овој проблем и да не се дозволи ниту едно дете да остане незапишано во матичните книги на родените.